

מערך שיעורים לכיתה ה' – מגילת רות כמגילת החסד

המערך עוסק במגילת רות, בדגש על הכרות הדמויות והיחסים ביניהן. המושג המרכזי הנבחן הינו רעיון החסד, שכן נאמר על מגילת רות שהיא מגילת החסד.

שיעור 1 – דמויותיהן של רות ונעמי

מטרות

- הכרות עם דמויותיהן של רות ונעמי.
- ניתוח היחסים בין רות ונעמי.
- מפגש עם הביטוי 'חסד' ומשמעותו בסיפור.

מהלך

1. קריאת הקטע ותשובות לשאלות (בקבוצות).

מגילת רות – פרק א'

ג וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ, אִישׁ נָעָמִי; וַתִּשָּׂאָר הַיָּא, וּשְׁנֵי בָנֶיהָ. ד וַיִּשָּׂאוּ לָהֶם, נָשִׁים מֵאֲבִיּוֹת--שֵׁם הָאֶחָת עֲרָפָה, וְשֵׁם הַשֵּׁנִית רות; וַיָּשָׁבוּ שָׁם, כְּעֶשֶׂר שָׁנִים. ה וַיָּמָתוּ גַם-שְׁנֵיהֶם, מִחֲלוֹן וְכִלְיוֹן; וַתִּשָּׂאָר, הָאִשָּׁה, מִשְׁנֵי יְלָדֶיהָ, וּמֵאִשָּׁה. ו וַתָּקָם הַיָּא וְכַלְתֶּיהָ, וַתִּשָּׁב מִשְׁדֵי מוֹאָב: כִּי שָׁמְעָה, בְּשָׂדֵה מוֹאָב--כִּי-פָקַד יְהוָה אֶת-עַמּוֹ, לְתַת לָהֶם לָחֶם. ז וַתֵּצֵא, מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיְתָה-שָׁמָּה, וּשְׁתֵי כַלְתֶּיהָ, עִמָּה; וַתֵּלַכְנָה בְּדָרֶךְ, לָשׁוּב אֶל-אֶרֶץ יְהוּדָה. ח וַתֹּאמֶר נָעָמִי, לְשְׁתֵי כַלְתֶּיהָ, לָכֵּן שָׁבְנָה, אִשָּׁה לְבֵית אִמָּה; יַעֲשֶׂה (יַעֲשֶׂה) יְהוָה עִמָּכֶם חֶסֶד, כְּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם עִם-הַמֵּתִים וְעַמְדִי. ט יִתֵּן יְהוָה, לָכֶם, וּמִצָּאֵן מְנוּחָה, אִשָּׁה בֵּית אִשָּׁה; וַתִּשָּׂק לָהֶן, וַתִּשָּׂאנָה קוֹלָן וַתְּבַכְינָה. י וַתֹּאמְרָנָה-לָהּ: כִּי-אַתְּ נָשׁוּב, לְעַמְּךָ. יא וַתֹּאמֶר נָעָמִי שְׁבָנָה בְּנָתִי, לְמָה תֵּלַכְנָה עִמִּי: הַעוֹד-לִי בָנִים בְּמַעֲי, וְהִיוּ לָכֶם לְאֲנָשִׁים. יב שְׁבָנָה בְּנָתִי לָכֵן, כִּי זָקַנְתִּי מֵהַיּוֹת לְאִישׁ: כִּי אֲמַרְתִּי, יֶשׁ-לִי תִקְוָה--גַּם הָיִיתִי הַלֵּילָה לְאִישׁ, וְגַם יִלְדָתִי בָנִים. יג הֲלֵהֶן תִּשְׁבְּרָנָה, עַד אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ, הֲלֵהֶן תִּעַנְּנָה, לְבִלְתִּי הָיִית לְאִישׁ; אֵל בְּנָתִי, כִּי-מֵר-לִי מֵאֵד מִכֶּם--כִּי-יִצְאָה בִּי, יַד-יְהוָה. יד וַתִּשְׁנָה קוֹלָן, וַתְּבַכְינָה עוֹד; וַתִּשָּׂק עֲרָפָה לְחַמּוֹתָהּ, וְרוֹת דָּבְקָה בָּהּ. טו וַתֹּאמֶר, הִנֵּה שָׁבָה יְבַמְתָּךְ, אֶל-עַמָּה, וְאֶל-אֱלֹהֶיהָ; שׁוּבִי, אַחֲרַי יְבַמְתָּךְ. טז וַתֹּאמֶר רות אל-תִּפְגְּעִי-בִּי, לְעִזְבֶּךָ לָשׁוּב מֵאַחֲרֶיךָ: כִּי אֶל-אֲשֶׁר תֵּלְכִי אֵלַי, וּבְאֲשֶׁר תֵּלִינִי אֵלָיו--עַמְּךָ עִמִּי, וְאֵלֶיךָ אֵלֶיךָ. יז בְּאֲשֶׁר תִּמּוֹתִי אֲמוֹת, וְשֵׁם אֲקָבֶר; כֹּה יַעֲשֶׂה יְהוָה לִי, וְכֹה יוֹסִיף--כִּי הַמָּוֶת, יִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינְךָ.

שאלות

- מדוע נעמי וכלותיה יוצאות חזרה לארץ יהודה?
- מדוע נעמי מבקשת מכלותיה לשוב לביתן? ממה היא חוששת?
- מדוע הכלות (רות וערפה) רוצות ללכת עם חמותן (נעמי)?
- מה האוירה במעמד הפרידה?
- כיצד רות מנמקת את הישארותה עם נעמי? מה הייתם/ן עושים/ות לו הייתם/ן רות וערפה?
- מהו החסד המוזכר בקטע? מה הוא החסד המתואר שאינו מוזכר במפורש?
- אילו תכונות מאפיינות את רות, ערפה ונעמי בקטע?

שיעור 2 – המפגש בין רות ובעז

מטרות

- הכרות עם דמויותיהן של בעז ורות.
- ניתוח היחסים בין רות לבעז.
- מפגש עם הביטוי 'חסד' ומשמעותו בסיפור.

מהלך

1. קריאת הקטע ותשובות לשאלות.

מגילת רות פרק ב'

ג ותלך ותבוא ותלקט בשדה, אחרי הקצרים; ויקר מקרה--חלקת השדה לבעז, אשר ממשפחת אלימלך. ד והנה-בעז, בא מבית לחם, ויאמר לקוצרים, יהוה עמכם; ויאמרו לו, יברכה יהוה. ה ויאמר בעז לנערו, הנצב על-הקוצרים: למי, הנערה הזאת. ו ויען, הנער הנצב על-הקוצרים--ויאמר: נערה מואביה היא, השבה עם-נעמי משדי מואב. ז ותאמר, אלקטה-נא ואספתי בעמרים, אחרי, הקוצרים; ותבוא ותעמוד, מאז הבקר ועד-עתה--זה שבתה הבית, מעט. ח ויאמר בעז אל-רות הלוא שמעת בתי, אל-תלכי ללקט בשדה אחר, וגם לא תעבורי, מזה; וכה תדבקין, עם-נערתי. ט עיניך בשדה אשר-קצרון, והלכת אחריה--הלוא צויתי את-הנערים, לבלתי נגעך; וצמת, והלכת אל-הפלים, ושתית, מאשר ישאבון הנערים. י ותפל, על-פניה, ותשתחו, ארצה; ותאמר אליו, מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני--ואנכי, נכריה. יא ויען בעז, ויאמר לה--הגד הגד לי כל אשר-עשית את-חמותך, אחרי מות אישך; ותעזבי אביך ואמך, וארץ מולדתך, ותלכי, אל-עם אשר לא-ידעת תמול שלשום. יב ישלם יהוה, פעלך; ותהי משכרתך שלמה, מעם יהוה אלהי ישראל, אשר-באת, לחסות תחת-כנפיו. יג ותאמר אמצא-חן בעיניך אדוני, כי נחמתני, וכי דברת, על-לב שפחתך; ואנכי לא אהיה, כאחת שפחתך. יד ויאמר לה בעז לעת האכל, גשי הלם ואכלת מן-הלחם, וטבלת פתך, בחמץ; ותשב, מצד הקצרים, ויצבט-לה קלי, ותאכל ותשבע ותתר. טו ותקם, ללקט; ויצו בעז את-נערו לאמר, גם בין העמרים תלקט--ולא תכלימוה. טז וגם של-תשלו לה, מן-הצבתים; ועזבתם ולקטה, ולא תגערו-בה. יז ותלקט בשדה, עד-הערב; ותחבט את אשר-לקטה, ויהי כאיפה שערים.

שאלות

- מה מספרים לבעז על רות? מהו הדימוי שלה?
- מה מצווה בעז על הקוצרים?
- מדוע זוכה רות ליחס מיוחד?
- מה אנו למדים על היחס למלקטות בדרך-כלל מתוך היחס המיוחד כלפי רות?
- מדוע רות מופתעת מיחסו של בעז?
- אילו תכונות מאפיינות את רות בקטע ואילו את בעז?
- מהו החסד בקטע, מצידה של רות, ומצידו של בעז?

שיעור 3 – מדרשי תמונה

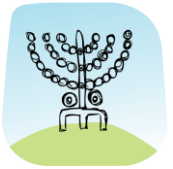
מטרות

- הכרות מעמיקה עם סיפור מגילת רות.
- הכרות עם יצירות אמנות המתייחסות למגילת רות.
- הדגשת הפן הרגשי והבינאישי בסיפור.

מהלך

1. כל תלמיד/ה או קבוצה יקבלו תמונה ועונה על השאלות.
2. הצגת התמונות וחיבור לסצנות מהסיפור.
3. דיון:
  - מה מביעות היצירות?
  - איזו פרשנות נתן כל אמן לדמות ולסיפור?
  - איזו תמונה מצאה חן בעיניכם/ן ומדוע?

מדרש תמונה

- מה קורה בתמונה? מיהן הדמויות? מה מאפיין כל אחת? (גיל, מראה, לבוש, מעמד, רגש)
- מהי מערכת היחסים בין הדמויות? מה הן אומרות זו לזו?
- הציעו כותרת לתמונה.
- מהי האווירה בתמונה?
- עם איזו דמות אתם/ו מזדהים/ות?

מדרש תמונה

- מה קורה בתמונה? מיהן הדמויות? מה מאפיין כל אחת? (גיל, מראה, לבוש, מעמד, רגש)
- מהי מערכת היחסים בין הדמויות? מה הן אומרות זו לזו?
- הציעו כותרת לתמונה.
- מהי האווירה בתמונה?
- עם איזו דמות אתם/ו מזדהים/ות?

מדרש תמונה

- מה קורה בתמונה? מיהן הדמויות? מה מאפיין כל אחת? (גיל, מראה, לבוש, מעמד, רגש)
- מהי מערכת היחסים בין הדמויות? מה הן אומרות זו לזו?
- הציעו כותרת לתמונה.
- מהי האווירה בתמונה?
- עם איזו דמות אתם/ו מזדהים/ות?

מדרש תמונה

- מה קורה בתמונה? מיהן הדמויות? מה מאפיין כל אחת? (גיל, מראה, לבוש, מעמד, רגש)
- מהי מערכת היחסים בין הדמויות? מה הן אומרות זו לזו?
- הציעו כותרת לתמונה.
- מהי האווירה בתמונה?
- עם איזו דמות אתם/ו מזדהים/ות?

מדרש תמונה

- מה קורה בתמונה? מיהן הדמויות? מה מאפיין כל אחת? (גיל, מראה, לבוש, מעמד, רגש)
- מהי מערכת היחסים בין הדמויות? מה הן אומרות זו לזו?
- הציעו כותרת לתמונה.
- מהי האווירה בתמונה?
- עם איזו דמות אתם/ו מזדהים/ות?

מדרש תמונה

- מה קורה בתמונה? מיהן הדמויות? מה מאפיין כל אחת? (גיל, מראה, לבוש, מעמד, רגש)
- מהי מערכת היחסים בין הדמויות? מה הן אומרות זו לזו?
- הציעו כותרת לתמונה.
- מהי האווירה בתמונה?
- עם איזו דמות אתם/ו מזדהים/ות?

מדרש תמונה

- מה קורה בתמונה? מיהן הדמויות? מה מאפיין כל אחת? (גיל, מראה, לבוש, מעמד, רגש)
- מהי מערכת היחסים בין הדמויות? מה הן אומרות זו לזו?
- הציעו כותרת לתמונה.
- מהי האווירה בתמונה?
- עם איזו דמות אתם/ו מזדהים/ות?

שיעור 4 – מגילת רות מגילת החסד

מטרות

- הכרת המושג "חסד" והבהרתו.
- דיון בביטוי החסד במגילת רות.
- הדגשת חשיבות היחס המוסרי והאנושי בסיפור ובחיינו.

מהלך

1. הגדרת משותפת למילה 'חסד'.
2. הקראת ההגדרה המילונית:
  - **חָסֵד** – שורש חסד. עזרה לזולת שאיננה נובעת מתוך חובה כלשהי.
  - **חָסֵד** – מעשה חריג של טוב לב לאדם נזקק.
  - החסד הוא מעשה אצילי שאין חובה לעשותו לפי הנורמות החברתיות המקובלות.
3. נשאל:
  - אילו מעשים של חסד לפי הגדרות אלו מופיעים במגילה?
  - מי עושה מעשה חסד כלפי מי?
4. קראו את השיר 'כולנו זקוקים לחסד' מאת נתן זך.
  - מה הקשר בין הגדרת מושג החסד לבין החסד בשיר?
  - 3. קראו את הקטע 'מגילת החסד' מאת ר' זעירא.
    - מה חסר במגילת רות לפי דברי זעירא?
    - מדוע נכתבה המגילה? מה חשיבותה?
    - איזה מסר מציעה המגילה על החסד? מה חשיבותו?
    - חשבו על דוגמאות למעשים של חסד בחיי היום יום שאתם עשיתם או שעשו כלפיכם?

כולנו זקוקים לחסד

מילים: נתן זך
לחן: אילן וירצברג

כולנו זקוקים לחסד,
כולנו זקוקים למגע.
לרכוש חום לא בכסף,
לרכוש מתוך מגע.
לתת בלי לרצות לקחת
ולא מתוך הרגל.

כמו שמש שזורחת,
כמו צל אשר נופל.
בואי ואראה לך מקום
שבו עוד אפשר לנשום.

כולנו רוצים לתת
רק מעטים יודעים איך.
צריך ללמוד כעת
שהאושר לא מחייך,
שמה שניתן אי פעם
לא ילקח לעולם.

שיש לכל זה טעם,
גם כשהטעם תם...
בואי ואראה לך מקום
שבו עוד מאיר אור יום.

כולנו רוצים לאהוב,
כולנו רוצים לשמוח.
כדי שיהיה לנו טוב,
שיהיה לנו כח.

כמו שמש שזורחת...

ר' זעירא: מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה לא אסור ולא היתר אם כן
למה נכתבה? להודיעך כמה שכר טוב לגומלי חסדים.

נספח - על מגילת רות וגיבורתה

רות המואבייה היא דמות מקראית, הגיבורה העיקרית של מגילת רות, והסבתא רבתא של דוד המלך. מגילת רות מספרת את סיפורה של משפחת אלימלך המיוחסת משבט יהודה, שעקב בצורת ורעב עוזבת את מולדתה והולכת לשדה מואב, אחד מאויבי ישראל באותה תקופה. לאחר זמן מת אבי המשפחה אלימלך.

בניה של אותה משפחה, מחלון וכיליון, מתחתנים עם שתי מואביות, רות ועורפה, שעל פי חז"ל היו בנותיו או נכדותיו של עגלון מלך מואב. לאחר כעשר שנים מתים שני הבנים, ונותרות רק נעמי, אם המשפחה, ושתי כלותיה. לאחר שלא נותר לה דבר, ולאחר ששומעת שהבצורת בארץ ישראל פסקה, מחליטה נעמי לחזור למולדתה אבלה, חפויה וענייה, ומפצירה בכלותיה להניח לה, כי אין לה דבר לתת לה, היא מבקשת להפרד מהן. לעומת עורפה שנשמעת לה וחוזרת למשפחתה, רות מתעקשת ודבקה בחמותה, ואומרת "עמך עמי ואלוהיך אלוהי", ומתעקשת שרק המוות יפריד ביניהן (מגילת רות א' י"ז).

לאחר שהן חוזרות לבית לחם, הולכת רות ביוזמתה ובברכתה של חמותה לשדות, ללקט שיבולים אחר הקוצרים כפי שנהגו עניי ישראל באותם ימים (מתנות עניים). ביום הליכתה אל השדה מושכת רות את תשומת לבו של בעל השדה, בעז. בעז מברר אצל הנערים הקוצרים אודותיה, ומתוודע לעובדה שהיא קרובתו, כלת דודו אלימלך, ולפיכך מבקש ממנה שלא תלך לשדה אחר, אלא תלקט רק בשדהו, ומן הנערים הקוצרים מבקש הוא להעניק לה יחס מיוחד ולא להטריד אותה, ומפגין כלפיה יחס חם. לאחר תקופה, יועצת נעמי לרות ללכת בלילה אל הגורן שם שוהה בעז בעת זמן זריית השעורים, ולשכב למרגלותיו במטרה לגרום לבעז לשאת אותה לאישה (מגילת רות ג' ד'). נראה כי נעמי מבקשת ממנה להשתמש לצורך כך ב"נשק" הפיתוי. אין זו מצוות ייבום במונח הפשוט, אך זה קשור למנהג הייבום - נישואים בין אשת המת לקרוב משפחתה.

רות נשמעת לה, מתרחצת, מתבשמת ולובשת את שמלותיה, ויורדת בלילה אל הגורן ושוכבת למרגלות בעז. כשבעז מתעורר מבקשת ממנו רות לישאה "וּפְרִשֶׁתְךָ עַל-אֲמָתֶךָ, כִּי גֵאֵל אֶתָּה". בעז נעתר, אולם מעלה בעיה תחוקתית: יש מישהו קרוב יותר ממנו ולפיכך שמורה לו זכות ראשונים אם יחפוץ להתחתן עם רות. אולם הוא מבטיח כי אם לא יחפוץ הקרוב השני לישאה, ישאה הוא. למחרת בטרם עולה השחר הוא משלחה חזרה לביתה. למחרת המפגש הוא עולה לשער העיר ופוגש שם את הקרוב השני המכונה "פלוני אלמוני", וששמו האמיתי כנראה נמחק על ידי כותב המגילה כביקורת על מעשיו. לאחר שהקרוב השני אינו רוצה לממש את זכותו, בשל החשש להשחית את נחלתו ואת זרעו בנישואים אלו (מגילת רות ד' ו'), (בשל האיסור על קבלת גרים ממואב), מתחתנים בעז ורות.

מזיווג זה נולדה מלכות דוד, כפי שמספרת המגילה: וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פְּרָעֵךְ, פְּרָעֵךְ הוֹלִיד אֶת-חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת-רָם, וְרָם הוֹלִיד אֶת-עַמִּינָדָב. וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד אֶת-נַחֲשׁוֹן, וְנַחֲשׁוֹן הוֹלִיד אֶת-שִׁלְמָה. וְשִׁלְמוֹן הוֹלִיד אֶת-בְּעָז, וּבְעָז הוֹלִיד אֶת-עוֹבָד. וְעוֹבָד הוֹלִיד אֶת-יֵשׁוּ, וְיֵשׁוּ הוֹלִיד אֶת-דָּוִד.

אפשר לראות בסיפור זה את הסובלנות שהייתה קיימת כלפי גרים בתרבות הישראלית בכלל ובשבט יהודה בפרט. יתר על כן, הסיפור אודות רות המואביה מדגיש מאוד את הבחירה החופשית של האדם לעומת הייחוס שלו, וקובע כי אפילו גר שמגיע ממדינה אויבת והופכת לתרבות הישראלית כמו מואב, נמדד רק על פי מעשיו, ולמעשה מתקבל על ידי הגורמים האריסטוקרטים של שבט המלכות והופך להיות עצם מעצמיה של המלכות הישראלית. עץ היוחסין (על פי מגילת רות, ספר שמואל ודברי הימים), מראה את מרכזיותה של רות, ששדרת המנהיגות בממלכת יהודה משתלשלת ממנה.

